

Philip Westbroek in de werkplaats van de meester

Door Jan Achten

Na voltooiing van de negen vertalingen van circa 90% van de prozawerken van Wagner is Philip Westbroek gekomen met een analyse van diens werk: *De werkplaats van de meester*. Het is een complement op zijn vertalingen, ook in letterlijke zin: bronverwijzingen zijn naar passages in zijn vertalingen en het boek is daarmee een must voor wagnerianen die de vertalingen hebben aangeschaft.

Als een rode draad loopt door het boek het thema van het zuiver menselijke, alsmede dat Wagner steeds bezig is met een verlossingsmotief. Andere thema's betreffen afzonderlijke onderwerpen waarvan ik niet de behoefte heb die te bespreken als een uitgebreide inhoudsopgave; men leze het boek. Wel wil ik enkele aspecten nader bespreken.

Antisemitisme

Een onderwerp dat Philip twee keer behandelt. Eerst onder de titel "Het jodendom en het zuiver menselijke" en "Het antisemitisme in Wagners regeneratieproject" uit zijn latere leven.

Het eerste is grotendeels opgebouwd rondom de twee publicaties "Das Judentum in der Musik" van resp. 1850 en 1869. Hier stelt Philip een ontwikkeling voor van de ideeën bij Wagner: de tegenspraken, de wijzigingen in de opvattingen en (beetje speculatief, maar daar kan ik me in vinden) van de rol die de rancune heeft gespeeld. Alles erg zorgvuldig, gespeend van de vooringenomenheid die we zo vaak bij de bespreking van dit onderwerp zien.

De tweede bespreking dateert zagezegd uit zijn latere leven. Philip komt tot de conclusie dat Wagners mening niet wezenlijk is veranderd, behoudens een accentverlegging. Ik kan me daarin vinden en wijs op "Das braune Buch", dat Philip niet behandelt; een soort dagboek, dat aangenaam leest en je zou denken dat Wagner milder is geworden. Maar bijna aan het einde is er een uithaal naar de beweerdelijke joodse inheligheid.

Hier heb ik wel enige kritiekpunten. Philip citeert "de stamgod van een klein volk (dat) zijn volgelingen de toekomstige heerschappij over de gehele wereld" had beloofd. Philip ziet hierin de contouren van wat later in anti-Joodse propaganda een joodse samenzwering of complot is gaan heten. De rollen van Sion avant la lettre!

Verder noemt Philip de vriendschap met Gobineau (*Essai sur l'inégalité des races humaines*). Gobineau is in 1880 enkele weken op Wahnfried geweest. Wat Philip niet vermeldt is dat toen wrijving met Wagner ontstond omdat die stelde dat Jezus voor alle mensen was gestorven, iets waar Gobineau niet aan wilde. Cosima had daar minder moeite mee en bleef goede maatjes. Ook na Wagners dood is zij met Gobineau contact blijven houden.

En nog een ontbrekend element: Paul de Lagarde. In die jaren werd bij verschillende Duitsers het antisemitisme steeds rabiater. De Lagarde was van oordeel dat daarbij geweld best geoorloofd was. Wagner heeft contact gezocht met De Lagarde maar die reageerde niet (vond zijn muziek niets), dus weten we niet of Wagners intentie kwaadaardig of goedaardig naïef was. Ik vermoed het laatste en baseer dat op de gang van zaken met de *Ring des Nibelungen* in Berlijn in 1880. Die was een groot succes en Förster (schoonbroer Nietzsche) probeerde daar gebruik van te maken door een golf van antisemitisme te veroorzaken. Wagner distantieerde zich daar meteen van, dus is het onlogisch om hem in het kwaadaardige kamp te plaatsen. Maar we

weten het niet en verdere studie naar zijn briefwisseling kan een onaangename verrassing opleveren.

Duitse cultuur en taal

Zoals Philip beschrijft vond Wagner dat de Duitse cultuur uitstak boven de Italiaanse en Franse, vooral omdat deze niet zo bedorven was door de moderniteit. Philip volgt Wagner in de vermelding dat het Duits de taal was van alle maatschappelijke klassen. Waar? Ja, maar gemaakte waarheid. In westelijk Duitsland sprak de gewone bevolking Nederduits, een taal die dicht bij het Nederlands staat dan bij het Hoogduits dat vooral door de hogere klassen werd gesproken. Ongeveer vanaf 1830 werd mensen toegang tot Nederduits onderwijs ontzegd en moest op het gemeentehuis Hoogduits worden gesproken en die tactiek was succesvol in het elimineren van het Nederduits. Frankrijk heeft dezelfde tactiek eind 19^e eeuw toegepast om in Zuid-Vlaanderen het Nederlands te elimineren en na WO II in Elzas en Lotharingen om daar het Duits te elimineren.

Hoe nu verder

Ja, want het zonde zijn nu te stoppen. ‘Mein Leben’ of ‘Die Tagebücher’ vertalen? Philip voelt het meest voor Mein Leben. Ik hoop van niet: Mein Leben is gedichteerd aan Cosima en het verhaal is duidelijk opgeleukt. Het is wel interessant te analyseren waar atletisch met de werkelijkheid is omgegaan maar niet meer dan dat. Daarvoor hoef je niet het hele verhaal te lezen. Nee, dan veel liever Die Tagebücher die veel informatiever zijn. Zijn partner knikte instemmend. Er is nog hoop!

